

T H E X F I L E S

OD NOČNÍCH MŮR K PARANOI A ZPĚT...

PO ŠESTILETÉ PAUZE SE AKTA X VRACEJÍ S DRUHÝM CELOVEČERNÍM FILMEM, KTERÝ NA ROZDÍL OD PARANOIOU A SPIKNUTÍMI PROSYCENÉHO PRVNÍHO SNÍMKU OŽIVÍ VZPOMÍNKY NA DRUHOU TVÁŘ AKT X – ZNEKLIDŇUJÍCÍ TEMNÉ PŘÍBĚHY. A PROTOŽE JSME ZATÍM NEMĚLI MOŽNOST FILM VIDĚT, PŘIPOMEŇME SI SERIÁLOVÝ FENOMÉN, KTERÝ OBĚMA FILMŮM PŘEDCHÁZEL...

Oфициálně Akta X skončila před šesti lety devátou sezonou televizního seriálu, ale jak naznačují očekávání spojená s druhým celovečerním filmem, je X-fenomén stále živý. Akta X se stala nedílnou součástí nové vlny americké seriálové produkce 90. let. Nabídla neobvyklý přístup ke kriminálnímu, hororovému a sci-fi žánru a přišla s dodnes výjimečným modelem dvojího typu epizod, de facto s dvěma paralelně běžícími seriály s identickými hrdiny.

Přesto se ale na úplném začátku na přelomu let 1992 a 1993 netvářila jako nový, revoluční a neotřelý projekt. Aby na sebe upoutala pozornost, musela se nejdříve připodobnit k něčemu zavedenému, ozkoušenému a oblíbenému... a teprve pak se odlišit.

Televizní stanice FOX na to šla přes osobu mladého producenta, scenáristy a později i režiséra Chrise Cartera. Carter jako „vizionářský autor v pozadí všeho“ začal Akta X prodávat přes oblíbenou formulku: je to ně-

**Z PROFESIONÁLNÍCH
KOLEGŮ SE BRZY
STÁVAJÍ SPOJENCI
A NEJBLIŽŠÍ PŘÁTELE**

co jako Zóna soumraku, Alfred Hitchcock uvádí a Kolchak: Noční stopař. Očekávejte tedy cosi tajuplného, napínavého, s výraznými pointami, nadpřirozenými jevy a silnými hlavními hrdiny. Do výčtu by se dalo zařadit i *n*, které výrazně zpopularizovalo a zatraktivnilo instituci FBI. Oficiální průvodce však vypráví i o tom, jak Chris Carter zároveň chtěl i přes inspiraci

v Nočním stopaři nasměrovat základní rysy jinak, rozumějme směrem k novému, revolučnímu, a neotřelému.

Protagonisty seriálu jsou představitelé systému, kteří se systémem současně bojují: důsledně opozičně vystavěná dvojice speciálních agentů FBI.

Paranoidní Fox Mulder má obdivuhodné analytické schopnosti, doktor

Akta X tvoří dva paralelně běžící seriály s identickými hrdiny

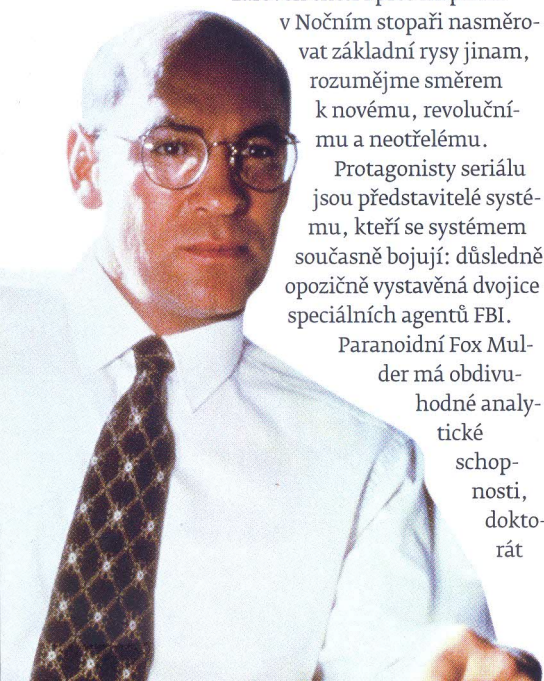
z psychologie a kostlivce ve skříni. Je totiž přesvědčený, že když mu bylo dvanáct let, jeho sestru Samantha unesli mimozemšťané. Ve své touze zjistit pravdu a tendenci věřit „nestandardním vysvětlením“ se pustil do práce na projektu Akta X, zahrnujícím nikdy nevyřešené případy FBI. Na pomoc s mu vedení FBI přidělilo vystudovanou lékařku a soudní patoložku Danu Scullyovou, jejímž hlavním cílem mělo být podávat zprávy o Mulderově činnosti. Scullyová se však po první extrémní zkušenosti stává Mulderovou spojenkyní a její vědecká racionalita vyvažuje kolegův „otevřený“ přístup.

Důmyslně vymyšlená dvojice hrdinů vytváří v seriálu vedle samostatných zápletek paralelní napětí. Jejich čistě profesionální přístup spojený se silným intimním přátelstvím se průběžně táhne celým seriálem (až do chvíle, kdy se Mulder v posledních sezonách vytrácí). Silnou dvojici kladných postav seriál vyvažuje množstvím zápor-

ných nebo tajuplných figur, které de facto zprostředkovávají hrdinům kontakt se světem „pravdy tam venku“. Všechny vládnu určitou mírou plně nedosažitelného vědění, poskytují Mulderovi se Scullyovou informace nebo nad nimi v nejnужněších případech drží ochrannou ruku. V čele této sítě mytizujících postav stojí tajemný Muž s cigaretou, který sice v průběhu první sezony pronese jen několik slov, ale v dalších sezonách se stává jedním z klíčových mužů „utajené“ americké historie.

SÉRIE, NEBO SERIÁL?

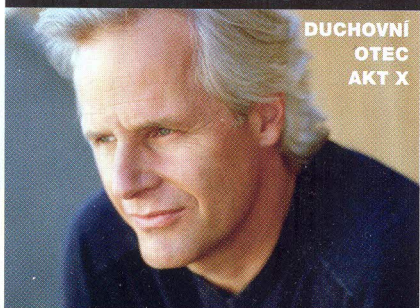
Akta X jsou vlastně dva seriály v jednom, a to na základě rozdělení seriality na sérii (každá epizoda má uzavřený děj bez vazeb na další epizody) a seriál (kontinuální pokračování děje z epizody do epizody). Už od první sezony nabízí dva podstatně odlišné způsoby vyprávění a typy epizod. Uzavřené sériové epizody zabývající se podobami paranormálních jevů stojí zároveň

CHRIS CARTER

DUCHOVNÍ
OTEC
AKT X

Jedenapadesátiletý tvůrce Akt X vystudoval žurnalistiku na Kalifornské státní univerzitě na Long Beach. Roku 1985 začal pracovat pro Disneyho, později dělal pro NBC a CBS. Podílel se na vzniku několika projektů, ale prorazil až roku 1993 s Akty X (už pod hlavičkou FOX). Jako duchovní otec, výkonný producent, scenárista a později i režisér vytvořil s Akty X jeden z televizních fenoménů devadesátých let. Na ten se pokoušel paralelně navázat podobně koncipovanými seriály jako Milénium, Krutá říše nebo Osamělí střelci (spin-off Akt X), což se mu úspěšně podařilo jen v prvním případě. A zatímco první filmová Akta X pouze produkoval a napsal scénář, právě uváděný druhý díl už i režíroval.

na pomezí hororu a kriminálky. Naopak seriálové epizody na poli sci-fi a (politického) thrilleru kontinuálně rozvíjejí s postupem času čím dál složitější mytologickou sítí organizací, komplotů, událostí a postav.

Síla jednotlivých složek se s jednotlivými sezonami proměňuje. V první převažují hororové uzavřené epizody (říkejme jim „noční můry“). V druhé se kvůli tehdejšímu těhotenství hlavní představitelky přistoupilo k radikálnímu kroku ve vyprávění. Scullyová je unesena a tato událost se stane důležitým motivačním prvkem pro rozvíjení mytologie v sezonách dalších. V nich právě tento typ epizod na sílící přání fanoušků začíná hrát důležitou roli. Pozice fanouškovské subkultury kolem Akt X sílila a mytologické epizody podněcovaly fandky k nejoblíbenější činnosti: přepisování a rozšiřování seriálu vlastní aktivitou (sestavování teorií, psaní vlastních příběhů).

Tato tendence vyvrcholila v roce 1998, kdy se do kin dostalo filmové zpracování Akt X, které je na mytologii postaveno a z hlediska vyprávění tvořilo most mezi pátou a šestou sezonou. Jak však zájem v průběhu šesté sezony ustupoval, vrátil se seriál postupně k dominanci sériových uzavřených epizod. Tato tendence se potvrdila zejména v poslední deváté sezoně, kde už dvojici dosavadních hrdinů definitivně nahradily nové postavy a styl vyprávění navazoval na začátek seriálu. Navzdory celosvětové oblibě ale Akta X paradoxně ani ve svém nejúspěšnějším období (tedy od čtvrté do šesté sezony) nevykazovala zázračné výsledky a do dvacítky nejsledovanějších pořadů roku se dostala jen jednou v sezoně 1997/1998, kdy se objevila na devatenáctém místě s 10,3 milionu diváků (o polovinu méně než Seinfeld v čele).

Možným vysvětlením je to, že jejich síla spočívala v oddanosti internetových fanoušků. Fan komunita ale v 90. letech nebyla zdaleka tak vlivná a internet rozšířený, jak je tomu dnes, kdy seriály typu Ztraceni okamžitě po vysílání epizody donutí miliony fanoušků zapnout počítače. Ti američtí hned zuřivě diskutují a teoretizují, neameričtí si obratem epizodu stáhnou a diskutují o tři čtvrtě hodiny později. Akta X se z tohoto hlediska ještě nemohla o tak masovou podporu fanoušků opřít, takže se nikdy ve sledovanosti nedostala tak vysoko jako Ztraceni, kteří se v první dvacítkě drží už tři roky.

NOČNÍ MŮRY

Hlavní zbraní Akt X je práce s vyprávěním a výraznou dvojicí postav. Silné poin-

34. Letní filmová škola Uherské Hradiště

25.7. - 3.8.2008

www.lfs.cz

MĚSTO UHERSKÉ HRADIŠTĚ

APEX

ČESKÁ TELEVIZE

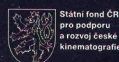
Radiožurnál
ČESKÝ ROZHLAS 1

RESPEKT

Ministerstvo kultury
České republiky

DNES

Státní fond ČR
pro podporu
a rozvoj české
kinematografie

Zlínský kraj

Visegrad Group

MEDIA
A program of the European Union

VŠICHNI MULDEROVI MUŽI

HLEDÁNÍ PRAVDY
PRODUKUJE NEPŘÁTELE
A VYŽADUJE SPOJENCE

Fox Mulder musí často čelit vlivu lidí, kterým se jeho práce dvakrát nezamlouvá. Ačkoli se v seriálu postupně odhaluje tajemná organizace v pozadí, nejčastěji se mu do cesty vedle tajemného Muže s cigaretou plete Alex Krycek. Z Mulderova nového kolegy se brzy vyklubá zrádce a chladnokrevný vrah ve „vyšších službách“. Naštěstí má Mulder i spojence na své straně. Například Osamělé střelce, trojici podivínů, kteří vždycky něco užitečného zjistí. Kromě nich mu občas vypomůže někdo v Kongresu, nadřízený Skinner nebo tajné zdroje (s vysokou úmrtností).

NIKOMU NEVĚŘ A ZA VŠÍM
HLEDEJ MUŽE S CIGARE-
TOU – TŘEBA I ZA ATENTÁ-
TEM NA KENNEDYHO

OSAMĚLÍ
STŘELCI

MUŽ S CIGA-
RETOU A ALEX
KRYCEK HRDI-
NĚM NEJEDNOU
ZATOPILI

ty, otevřené konce, klasické hororové motivy i děsivé zkušenosti z moderního světa lze pozorovat už v první sezoně. Ta nabídla asi nejpestřejší paletu přístupů k různým žánrovým inspiracím a zároveň ji lze dobře uchopit jako vzorek postupů, kterými jsou Akta X výjimečná. Napětí v „nočních můrách“ totiž nečerpá jen ze samotného hororového motivu, ale především z narušení námi obývaného bezpečného prostoru a zavedených sociálních jistot.

Například první mytologická epizoda seriálu – Škvíra – vypráví o genetickém mutantovi, který každých třicet let musí požívat patero lidských jater. Podstata jeho děsivosti ale nespočívá v tom, že někoho zabije, ale jak se ke svým obětem dostává. Jeho tělo je schopné protáhnout se jakýmkoli prostorem (např. úzkou ventilací), takže oběti

se nacházejí rozervané v bezpečí svých zvenitř uzamčených domovů.

Noční můry vycházejí z ozvlášťování dvou zdrojů: klasických hororových motivů a paranoidní otázky „co kdyby“. Můžeme se tak setkat s další variací na Campbellovu povídku Kdo tam chodí? (předloha filmu Věc), s vlkodlaky, telekinezí, pyrokinezí, vražděním strojů nebo převtělováním na straně klasických motivů. V rovině sociálních „co kdyby“ (ne)jistot pak vidíme vraždící děti, sexuálně vražedná náboženská společenství, opodstatněný strach ze tmy, záračné léčitele, vesmírná traumata nebo divochy v lesích.

Dětské strachy ze tmy, z lesa, z neznáma nebo z cizích lidí dostávají konkrétní podobu ve světě, který obýváme všichni. Mulder a Scullyová pronikají do zhmotněných pod-

vědomých obav, jež jsme v racionální dospělosti vytěsnili. Koneckonců i Mulder se Scullyovou procházejí v každé epizodě procesem ověřování, diskusí, polemik a vzájemného přesvědčování o platnosti té nebo oné hypotézy.

MYTOLOGIE

Naopak mytologická „polovina“ Akt X staví na strachu vycházejícím z dospělé racionality, přílišném spojování souvislostí do paranoidních interpretací světa kolem. Něco někde musí být, někdo to musí skrývat, kdosi za vším musí stát... Mulder se Scullyovou do tohoto světa pronikají pomalu. Občas mají díky různým informátorům pocit, že jsou „pravdě“ blíž, jindy je naopak hlubší průnik do souvislostí uvede do skepse, že vše je

➤ FOX MULDER

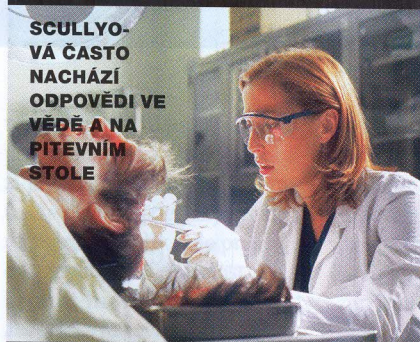
**MULDER
V TERÉNU
OBJEVUJE
DALŠÍ ČÁST
UNIKAJÍCÍ
„PRAVDY“**

Ve dvanácti letech se stane očitým svědkem únosu své sestry Samantha. Od roku 1991 se jako nadějný agent FBI – přesvědčený, že sestru unesli mimozemšťané – intenzivně začíná věnovat projektu Akta X, tedy nikdy nevyřešeným záhadným případům. Je k němu přidělena agentka Scullyová, která se brzy stane jedinou osobou, jíž je ochoten věřit. Pro vyšší místa se stává Mulder čím dál nepohodlnějším, což ještě posiluje jeho zápal pro odhalování rozsáhlých konspirací, do kterých byla zapojena i jeho rodina. Roku 2000 je unesen mimozemšťany, o necelý rok později nalezen a propuštěn z FBI. Po jeho odsouzení k smrti jsou s pomocí nadřazeného oficiálně prohlášeni se Scullyovou za mrtvé a skrývají se.

➤ DANA SCULLYOVÁ

**SCULLYOVÁ ČASTO
NACHÁZÍ
ODPOVĚDI VE
VĚDĚ A NA
PITEVNÍM
STOLE**

Po studiu medicíny nastupuje k FBI, kde od roku 1992 spolupracuje s agentem Mulderem na projektu Akta X. O jejich společné práci má informovat vyšší místa, ale brzy se stává kolegovou spojky a i po dočasném uzavření Akta X je s ním stále v kontaktu. Roku 1994 se stane obětí záhadného únosu, po kterém najde pod kůží implantovaný čip a odstraní jej. Projeví se u ní těžká forma rakoviny, na níž ale Mulder nakonec nalezne lék. Během jejich boje s vyššími místy jí zemře otec a je zavražděna sestra. I přes diagnostikovanou neplodnost otěhotní a porodí syna Williama, u něhož se objeví nadpřirozené schopnosti. Aby ho ukryla do bezpečí, dá syna k adopci. Na konci seriálu se společně s Mulderem skrývá.

Seriál ve své mytologické rovině nabízí dokonale paranoidní interpretaci amerických dějin

ještě mnohem složitější. Seriál ve své „dospělé“ části nabízí dokonale paranoidní vizi dějin i současnosti Ameriky, kde nic není, čím se zdá. Nemá smysl snažit se na ploše jedné kapitoly textu rozkrýt byt jen část seriálem vytvořené konpirační sítě komplotů, mimozemských kontaktů a pozadí kolem zmizení Mulderovy sestry.

Vedle mocného Syndikátu se ale mytologie v Aktech X dost dlouho točí kolem tajemného Muže s cigaretou, který se z pasivní pozice v první sezoně postupně vypracoval až k vysoce aktivní postavě. Důraz, kterou na něj seriál jako na centrální mytologickou figuru klade, dosáhl vrcholu v lehce sebeironické epizodě Zamyšlení muže s cigaretou, v níž osobně zastříl JFK i Martina Luthera Kinga. Spolupracuje s mimozemskými kolonisty, bojí se ho američtí prezidenti a seriál z něj postupně dělá jednu z nejlivnějších osob moderní americké historie. I on byl zřejmě jeden z důvodů, proč si Amerika druhé poloviny 90. let v Aktech X tak líbila. Nic jí nehrozilo, války byly daleko a snaha demonizovat vlastní poměrně

harmonickou existenci mohla být vzrušující.

UDRŽENÍ ROVNOVÁHY: DRUHÝ FILM

Nejslavnější éra Akta X skončila s 90. lety a definitivně poslední ránu jim asi zasadilo 11. září. Paranoia pronikla do každodenního života, z očerňování americké identity se stalo bezmála rouhačství a do čela se dostaly sebestopuzující seriály jako 24 hodin nebo Kriminálka Las Vegas. Proč jde tedy najednou po šesti letech od konce Akta X do kin druhý film? Asi proto, že teroristická paranoia zase poněkud ustoupila, nostalgickým fanouškům se začalo stýskat a Akta X jsou v podobné situaci jako na začátku devadesátých let. Jakkoli se neustále rodí seriály „jde o něco jako Akta X“ (Sběratelé kostí, Lovci duchů), žádný z nich nedokáže tak přirozeně kombinovat dvojici protikladných sympatůků s dětskými i dospělými strachy. A zatímco první film čerpal z mytologické části seriálu, druhý má být „noční můrou“. Rovnováha zůstává zachována.

Radomír D. Kokeš

FOTO: BONTONFILM, CINEMA

cinema

**FEMME
BRUTALE**

JOLIEOVÁ

ANGELINA

školí Jamese McAvoye ve zběsilém thrilleru WANTED

Juraj Jakubisko hájí Bathory Paranoidní svět Akt X ***Comicsy***
pro dospělé Martin Scorsese o Rolling Stones ***Kung Fu Panda***
Neuvěřitelný Hulk Edward Norton ***Karlovy Vary: nultá hodina***
Šíleně kamenný Steve Carell

**75 nových českých filmů: komedie, pohádky, sci-fi,
revoluční comics, lidická tragédie... a možná přijde i Kajínek. Dvakrát.**

9 771210 132003

07